

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

ПУКОВНИК МИЛУТИН МАРКОВИЋ

ИСКУСТВА ИЗ ОПЕРАЦИЈА У НОРВЕШКОЈ 1940 ГОДИНЕ

9 априла 1940 у 5,15 часова, седам месеци после напада на Пољску, Немачка је без објаве рата напала Данску и Норвешку, које су — због своје стогодишње неутралности и великог поверења у Друштво народа — биле војнички врло слабе¹⁾ и неприпремљене за рат.

Немачким оперативним планом²⁾ било је предвиђено да се изненадним и једновременим нападом немачких оружаних снага, без опомене и објаве рата и уз садејство „пете колоне“, заузме Данска (операција *Weserübung Süd*) и Норвешка (операција *Weserübung Nord*), са циљем да се окупацијом ових земаља спречи британско-француски напад на Скандинавију и Балтичко Море, да се заузму поморске и ваздухопловне базе за напад на В. Британију и савезничке поморске комуникације, да се обезбеди довоз гвоздене руде из Шведске у Немачку и да се Шведска и Норвешка укључе у немачки ратни потенцијал.

За извођење напада на Норвешку одређен је XXI корпус од пет пешадиских и две планинске дивизије, а за напад на Данску XXXI корпус од две пешадиске дивизије и једне моторизоване бригаде.

За напад на Данску предвиђено је четири ваздушна десанта ради заузећа аеродрома: Олборг, Есбјерг и Оксбоел, као и важног моста код Вордингборга; седам поморских десаната за заузимање главних места и поморских лука: Копенхаген, Гесер (*Gedzer*), Корсер, Ниборг (*Nyborg*), Миделфарт (*Middelfahrt*), Есбјерг и Тиборон (*Thyboron*); и копнени напад на дански фронт у Јитланду (*Jütland*) са две колоне, које би надирале преко Апенродеа и Есбјерга ка северу.

За напад на Норвешку предвиђена су два ваздушна десанта ради заузећа аеродрома код Осла и Ставангера и седам поморских десаната у циљу заузећа главних места и поморских лука: Осло, Кристијансанд, Берген, Тронјем и Нарвик, мање поморске луке Арендал и кабловске станице Егерсунг.

Састав и јачина десантних група виде се из прегледа уз скицу. Јачина снага I ешелона износила би 12.700, II ешелона 18.000, а III ешелона 40.000 људи.

¹⁾ Данска је у том тренутку имала само око 14.500, а Норвешка 30.000 војника. Обе државе имале су укупно око 300 старих авиона и врло слабе морнаричке снаге. У овом нападу Немачка је ангажовала десет дивизија са око 150.000 људи, 1.100—1.200 модерних авиона и скоро сву ратну морнарицу.

²⁾ Види скицу и преглед десантних снага на крају чланка.

Немачка ратна морнарица имала је да образује десантне ескадре, да превози и подржава десантне трупе и да врши поморско осигурање ове операције. Бојни бродови Шарнхорст и Гнајзенау имали су да врше посредну заштиту десантних група Тронјем и Нарвик до њихових десантних места, а потом да предузму поморску диверзију у правцу Атлантика ради одвлачења британске ратне флоте од норвешке обале, док је 28 подморница требало да врши осигурање ове операције.

Немачка авијација добила је задатак: да врши ПАО десантних ескадри Данске и Норвешке; да транспортује ваздушнодесантне трупе; да подржава десантне трупе и да дејствује противу британске морнарице и авијације.

После изненадног напада (9 априла) Савезници су били принуђени да напусте дотадање планове за операције у Норвешкој и да предузму противакције на мору и у ваздуху и десантне операције, у циљу избегавања немачких трупа из Норвешке и ослобођењу норвешке територије. Због тога је *новим савезничким оперативским планом* било предвиђено да британска авијација и ратна морнарица нападну немачке снаге у Норвешкој, с тим да морнарица напада немачке поморске снаге у норвешким лукама и пресече њихове комуникације, а британска авијација немачке десантне базе, трупе и аеродроме; да савезничке групе изврше поморске десанте у области Нарвика, Нам-соса и Андалснеса, са циљем да се пружи помоћ норвешким трупима, и да се заузму полазни положаји за даље операције у Норвешкој. Састав и јачина појединих десантних група виде се из прегледа уз скицу.

Јачина снага I ешелона износила би 14.000 људи, за којима би следовала појачања британских и француских трупа, тако да би укупна јачина савезничких експедиционих снага износила три лаке француске дивизије и шест британских бригада.

*

Тачно према предвиђеном плану, немачке поморске, ваздухопловне и копнене снаге отпочеле су напад 9 априла у 15,15 часова, на фронту ширине 2.100 км, са четрнаест поморских и шест ваздушних десаната и две немачке колоне које су прешле немачко-данску границу у области Јитланда (Jütland). Истовремено јаке формације немачких авиона надлетале су у бришћућем лету главне градове Данске (Копенхаген) и Норвешке (Осло) вршећи морални притисак на владу и народ и бацајући пропагандне летке. Благодарећи доброј организацији, тајности и методичности припрема, изненађењу, смелости, брзини и енергији извршења напада, добром тактичком садејству сва три вида оружане силе, као и слабој снази и неспремности за рат нападнутих држава, немачки напад је потпуно успео, тако да су десантне јединице у току 9 априла заузеле све одређене циљеве. Док је данска влада прихватила немачке захтеве, изложене у немачком ултиматуму, и наредила обуставу борбе (тако да је територија Данске

била окупирана у току 9 априла без јачег отпора), догле је Норвешка, иако војнички слаба и немобилисана, одбила немачки ултиматум и прихватила борбу. Нарочито је била успешна одбрана обалских батерија код Осла, које су потопиле немачку крстарицу „Блихер“ (Blücher), са око 1.000 десантних војника и штабовима ескадре и команде десантних трупа. Исто тако су и обалске батерије код Кристијансанда и Бергена пружиле јачи отпор, који је ипак био сломљен снажним немачким нападом са мора и ваздуха, а делимично и због акције пете колоне, као што је то био случај и у Нарвику. У току првога дана напада немачке трупе постигле су одлучујуће успехе. Обалска одбрана била је уништена или неутралисана, норвешка авијација потпуно неутралисана, док је норвешка морнарица претрпела тешке губитке. Поред тога, ваздушни напади дезорганизовали су везе и комуникације у унутрашњости Норвешке, што је знатно отежало извођење мобилизације. Слабе норвешке трупе, које су браниле обалски фронт, уколико нису биле уништене или заробљене, повукле су се у унутрашњост земље и уз подршку Савезника продужиле борбу за још два месеца.

У времену од 10—13 априла немачке трупе прошириле су своје десантне мостобране у Норвешкој, организовале их за одбрану од напада са мора, копна и ваздуха, продужиле операције ради заузећа унутрашње територије Норвешке и успешно одбиле савезничке десантне нападе код Андалснеса, Намсоса и Нарвика.

Савезничке противакције у Норвешкој такође су почеле 9 априла на тај начин што су британска ратна морнарица и авијација нападале јединице немачке ратне флоте у десантним лукама, десантне базе, аеродроме и немачке трупе. Међутим, ови напади, због снажног дејства немачке авијације, нису дали очекиване резултате (изузев два британска напада у току 10 и 13 априла, када је у заливу код Нарвика уништено свих 10 немачких разарача и 1 подморница) која је ограничила дејство британске флоте и авијације у зони Јужне и Средње Норвешке.

Од 14—17 априла први ешелони извршили су предвиђене поморске десанте код Нарвика, Намсоса и Андалснеса, на местима где није било немачких трупа, али под снажним нападима немачке авијације. Поред тога, они су, приликом искрцавања, наишли на велике тешкоће због недостатка погодних пристанишних уређаја, немања довољно десантних бродова и возила за искрцавање ван пристаништа, као и због недостатка брзих чамаца и малих бродова, неопходних за обалску пловидбу у уским и тешко пролазним норвешким фјордовима.

Десантна група Андалснес искрцала се 17, 19 и 23 априла у три ешелона, а затим продужила дејство правцем: Андалснес — Довре — Лилехмер да би пружила помоћ норвешким трупима које су се под снажним притиском немачких снага повлачиле од Осла ка северу и северозападу. Од 21—28 априла јединице ове групе водиле су тешке борбе, задржавајући немачко надирање долином Гудбрандсдала. Оне су том приликом претрпеле знатне губитке, нарочито од немачке авијације која је, у међувремену, потпуно уништила десантну базу у

Андалснесу. Пошто је 28 априла добила наређење за евакуацију из Норвешке, група је ноћу 30 априла и 1 маја евакуисала око 4.400 људи, изгубивши 1.402 војника, од којих је изван број заробљен.

Десантна група Намсос искрцала се 14, 17 и 20 априла такође у три ешелона, са тежњом да обухвати немачке трупе у области Тронјема. Међутим, немачке трупе — које су у међувремену добиле појачање ваздушним путем — предухитриле су ову групу и 21 априла предузеле противнапад према њеном десном боку и позадини и принудиле је на повлачење у правцу Намсоса до језера Снаса (Snaas), где је 24 априла зауставила даље немачко надирање. Пошто је 28 априла добила наређење за евакуацију из Норвешке, група је у току ноћи 1/2 и 2/3 маја евакуисала 5.400 људи, изгубивши само 157 војника.

I ешелон десантне групе Нарвик вршио је искрцавање од 15—18 априла код Харстада и Сјоветана (око 50 км северно од Нарвика) и дејствовао у правцу Нарвика. У времену од 18 априла до 11 маја савезничке трупе код Нарвика појачане су на 24.600 људи, тако да је однос снага био 5 : 1 у њихову корист, јер су и немачке трупе биле појачане са 2.500 морнара (са уништених 10 разарача) и око 1.000 падобранаца и планинаца пребачених ваздушним путем. Пошто су од 13—22 маја потисле Немце на положаје за непосредну одбрану Нарвика, савезничке трупе су 28 маја, уз подршку ратне флоте, предузеле напад на Нарвик и заузеле га без већих губитака, док су се немачке трупе задржале на врло јаком планинском положају код Хундалена (око 16 км источно од Нарвика). Међутим, савезничке трупе су у времену од 6—8 јуна, по наређењу из Лондона, напустиле област Нарвика без борбе, који су Немци поново заузели 8 јуна у 21,30 часова.

Једновремено са евакуацијом савезничких трупа (око 24.500 људи) из Нарвика извршена је евакуација норвешке владе и краља из области Тромзе. Иако је 10 јуна потписана капитулација норвешке војске у Тронјему, ипак рат између Норвешке и Немачке није био завршен, пошто је норвешка влада, са делом поморских и ваздухопловних снага, прешла на страну Савезника и објавила да се рат продужава до коначног ослобођења, које је и уследило тек 1945 године.

*

Немачки поморски десант у Норвешкој, који је извршен једновремено на 7 одвојених места, на фронту 1.500 км и слабир снагама (1.000—2.000 људи на једно десантно место), претставља врло интересантан пример комбинованих операција, како по својој организацији, тајности и методичности припрема, тако и у погледу смелости, брзине и енергије извршења, правилне тактике и добро организованог садејства сва три вида оружане силе. Савремени војни стручњаци сматрали су ову операцију сувише смелом — чак авантуристичком, нарочито напад на Средњу и Северну Норвешку, које су биле много ближе британским ваздухопловним и поморским базама. Међутим, Немци су овом операцијом и њеним резултатима изненадили своје противнике и војне стручњаке.

Савезничке противакције на немачки напад уследиле су касно, а биле су и сувише споре и недовољно енергичне. Оне су, поред тога, извођене слабијим снагама (изузев код Нарвика), тако да нису спречиле, па чак ни отежале немачки напад. Накнадно предузете мере за преотимање Норвешке, због спорих и несталних одлука, а и због непогодних система командовања, носе карактер импровизације.

Савезнички поморски десант на три, временски и просторно одвојена места, на фронту од 900 км, са релативно малим снагама у првом ешелону знатно заостаје иза немачких поморских десаната у погледу организације, припрема, извршења, тактичког рада и садејства јединица.

Командовање немачким оружаним снагама било је централизовано — у рукама главног команданта свих оружаних снага генерала Фалкенхорста — док савезничко командовање није било обједињено, не само у погледу заједничког дејства савезничких снага, већ ни саме британске снаге (војска и морнарица) у почетку нису имале заједничког команданта, тако да се командовало из Лондона. Услед тога оперативна веза између савезничких десантних места (група) није уопште постојала нити је њихов рад на бојишту био обједињен.

Улога „пете колоне“ и пропаганде. У оквиру припрема овог рата, као и за време његовог извођења, Немци су обимно применили своју „пету колону“ и пропаганду, у циљу подривања борбеног духа и морала данског и норвешког народа и олакшања извођења предвиђене окупације Данске и Норвешке. Данска је била преплављена нацистима који су ометали предузимање ефикасних мера за одбрану од евентуалне агресије. Норвешки мајор Видкин Квислинг, бивши министар народне одбране, који се налазио на челу нацистичке партије „Насјонал Самлинг“, развио је јаку фашистичку пропаганду. Он је још 13 децембра 1939, на састанку са Хитлером у Берлину, понудио да Немачка окупира Норвешку, како би се спречило британски десант, и обећао подршку своје партије која би имала да образује пронацистичку владу и олакша извршење овог задатка. Благодарећи раду ових издајника и немачких туриста, који су пред рат преплавили Данску и Норвешку и фотографисали све војне објекте, Немачка је располагала свим потребним подацима и копијама важнијих докумената, па чак и одлукама ратних савета ових земаља. И, заиста, приликом немачког напада 9 априла, „пета колона“ је знатно допринела брзом заузимању одређених циљева у Данској и Норвешкој. Тако је, на пример, командант гарнизона у Нарвику, пуковник Сундло, предао Нарвик без борбе, док је Квислинг образовао пронацистичку владу чим су немачке трупе заузеле Осло. Међутим, велике наде Немачке у „пету колону“ у Норвешкој нису се оствариле, пошто је ова влада располагала само са 2—5% наклоњеног становништва, тако да је Немачка била принуђена да ускоро смени Квислинга и одреди свог комесара за управу над Норвешком.

Улога норвешких трупа. Изненадни немачки напад спречис је извршење опште мобилизације норвешке војске, пошто су Немци већ првог дана заузели мобилизацијска места 1, 2, 3, 4 и 5 дивизије (Хал-

ден, Осло, Кристијансанд, Берген и Тронјем) са већим делом ратне опреме и наоружања, тако да је мобилисано само око 50.000 од предвиђених 120.000 војника, и то већим делом без војног одела. Поред тога, норвешке трупе нису имале довољно артиљерије, пт и пав топова, као ни моторних возила; тенкова уопште није било, док су авијација и ратна морнарица биле врло слабе. Најзад, изненадни немачки напад потпуно је дезорганизовао постојеће оружане снаге, везе и комуникације, тако да норвешке трупе нису биле у могућности да пруже јачи и организованији отпор. Но, и поред свих наведених недостатака, оне су успешно водиле задржавајуће борбе до доласка савезничких појачања, спречавајући надирање немачких снага од десантних места ка унутрашњости територије. Али, како је обећана савезничка помоћ стигла тек после 6—10 дана и у недовољној јачини, ситуација норвешких трупа остала је и даље безнадежна. У току ових операција оне су се изванредно залагале и показале велику умешност у операцијама дуж комуникација, на планинском и пошумљеном земљишту, као и у заштити савезничких бокова. Евакуација савезничких трупа из Норвешке претстављала је велики морални удар за норвешке трупе, које су биле принуђене да положе оружје после потписивања капитулације норвешке војске.

Улога планинских трупа. Планински карактер Норвешке, у којој 71% земљишта заузимају високе и тешко пролазне Скандинавске планине, са оштрим крилом, захтевао је употребу планинских трупа. То су Немци правилно уочили и у овим операцијама ангажовали две планинске дивизије, које су знатно допринеле немачкој победи и убрзале ток операција. Наиме, они су после извршеног десанта, употребили планинске трупе као појачање десантних група Тронјем и Нарвик, затим за борбу на планинском земљишту ван комуникација, као и за извођење обухватних и обилазних акција да би на тај начин најлакше изманевровали одбрану норвешких и савезничких трупа. Немачке планинске трупе, добро опремљене и извежбане, нарочито су се истакле у борбама код Нарвика, где су два месеца успешно одбиле нападе много надмоћнијих савезничких снага. Исто тако, оне су од 5—25 маја успешно употребљене и приликом надирања правцем: Тронјем — Гронг — Мосјен — Мо — Боде — Нарвик, потискујући слабе британско-норвешке делове. После евакуације савезничких трупа из Бодеа, сувоземни правац за Нарвик био је отворен. Како за даље наступање уопште није било путева, Немци су од трупа две планинске дивизије образовали специјални одред од три батаљона, без икакве коморе, тако да су војници носили лично наоружање и опрему, а тешко пешадиско наоружање носиле су носачке групе које су формиране од бораца планинског батаљона. Овај одред кренуо је 2 јуна из области Бодеа преко беспутног планинског земљишта ка Нарвику (дужина 150 км) са циљем да пружи помоћ немачким групама које су се тамо налазиле. После напорног шестодневног марша, када су трупе снабдеване ваздушним путем, покрет је 8 јуна обустављен због савезничке евакуације из Нарвика.

С друге стране, савезничка десантна група Андалснес није уопште имала планинских трупа, док су десантне групе Намсос и Нарвик добиле по једну француску полубригаду алпских ловаца, али су и оне упућене тек у II ешелону и без зимске опреме и тешког наоружања, које је стигло са закашњењем од 7 дана. Према томе, због недостатка планинских трупа, савезничке снаге нису биле у могућности да се боре ван комуникација, на планинском земљишту, по високом снегу и под оштром климом, већ су ту зону препуштале славим норвешким јединицама, које нису могле задржати надмоћније и боље наоружане немачке трупе — подржане авијацијом и артиљеријом.

Улога оклопних и моторизованих трупа. Планинско, тешко пролазно и испресецано земљиште Норвешке онемогућило је примену великих оклопних јединица, које су одиграле најважнију улогу у операцијама у Пољској (1939) и доцније у Француској (1940). Исто тако, овде није било могуће употребити веће моторизоване јединице нити рачунати на оперативне брзе продорне акције. Зато су Немци у току операција у Норвешкој употребили само мање одреде лаких тенкова или моторизованих трупа, у улози претходничких одреда који су од Осла наступали ка северу и северозападу у унутрашњост Норвешке. Претходнички моторизовани одред обично је сачињавао један здружени батаљон, који је продирао све до наиласка на јачи отпор, на неку друмску запреку или на порушен мост или друм. Употреба лаких тенкова и моторизованих трупа била је ограничена искључиво дуж комуникација, које су водиле кроз уске, дубоке и клисурасте долине планинских река. Тамо је, природно, била могућа примена пт оруђа и обимног запречавања (нарочито запрека од камена) и рушење мостова и путева, што је знатно смањивало брзину ових јединица. Због тога су акције тенковских и моторизованих јединица биле тесно везане за подршку авијације и планинских трупа, које су им штитиле бокове и потпомагале их при савлађивању ових запречних положаја. Садејство тенка и авиона, које је било основни чинилац за успех муњевитог рата у Пољској, дошло је такође до изражаја у Норвешкој, али у много мањој мери, с обзиром на знатно мањи број тенкова и моторизованих трупа.

Савезничке трупе у Норвешкој нису уопште располагале тенковским и моторизованим трупама нити моторизованом комором, тако да је њихова покретљивост била врло слаба. Десантна група Андалснес, приликом повлачења долином Гудбрандседала, напустила је знатан део свог материјала и људства баш зато што није имала транспортних возила, тим пре што су Немци имали моторизоване гонеће одреде. Том приликом спасли су се само они војници који су користили норвешка возила. Очигледно је да је недостатак тенкова и моторизације, као и моторизованих трупа, био један од главних узрока за њихов пораз у Норвешкој.

Улога ратне морнарице. Поморске снаге зараћених држава имале су одлучујући утицај на ток и резултат норвешких операција. Оне су употребљене за поморски транспорт, за осигурање и подршку десантних трупа, за нападне акције противу непријатељске ратне

флотиле, база и поморских комуникација и за осигурање поморских комуникација.

У току операција у Норвешкој није било ни једне веће поморске битке класичног стила, пошто је слабија немачка флота успешно избегавала сукобе са главном британском флотом и вршила само препаде и диверзионе акције на слабе и усамљене делове савезничке флоте, што је и одговарало основним начелима тадашње немачке поморске стратегије. У овим операцијама нарочито је био користан рад подморница, разарача, миноносача, миноловаца и других мањих поморских јединица, чија је примена била врло погодна у норвешким водама.

У циљу брзине и тајности извршења поморског десанта обе зараћене стране употребиле су ратне бродове за транспорт I ешелона десантних трупа, уместо дотадашњих великих и спорих поморских конвоја. Поред тога, Немци су за превоз тешког ратног материјала (тешко наоружање, возила, муниција, погонско гориво, итд. и заосталог људства I ешелона, који се превозио ратним бродовима) употребили теретне бродове, који су, маскирани као трговачки бродови, упућени у Норвешку 3—8 дана пре почетка рата, тако да су сачекали немачке десантне ескадре у норвешким лукама или на улазу у њих.

Операције у Норвешкој обориле су дотадашњу територију поморске стратегије о господарењу морем помоћу флоте, пошто су снажни напади немачке авијације са аеродрома на копну знатно отежали рад моћне британске флоте у Северном и Норвешком Мору и принудили је на повлачење из територијалних вода Средње и Јужне Норвешке. У вези с тим, појавила се потреба за организацијом ПАО ратне флотиле, тако да су носачи авиона и пав бродови (крстарице) постали неопходан састав сваке поморске и десантне ескадре.

Немачка ратна морнарица ангажована је максимално у првој фази десантних операција и успешно извршила поморски транспорт, осигурање и подршку десантних трупа. Она је у току даљих операција успешно вршила осигурање поморског саобраћаја, запречавање поморских улаза у норвешке заливе, нападне акције противу савезничке ратне и транспортне флоте и подршку десантних трупа у операцијама дуж обале. Поред тога, она је успешно извршила поморски транспорт трупа и материјала за Норвешку, с тим што су за снабдевање немачких трупа код Тронјема коришћене и немачке подморнице, које су успешно извршиле осам транспортних задатака. Немачка транспортна флота (270 бродова са 1,180.006 БРТ) извршила је 530 превоза и том приликом пребацила: 107.587 људи, 16.102 коња, 20.339 возила и 104.700 тона материјала, изгубивши 21 брод са 117.000 тона, односно 10% од укупне тонаже, док су губици у људству износили само 2%.

У току ових операција немачка ратна флота употребила је ратне заставе и имена британских бродова и вршила радиосаобраћај на енглеском језику, са циљем да изазове забуну и смањи отпор немачком десанту, односно нападу, што јасно показује да Немци нису презали ни од повреде међународног поморског ратног права, само да

би постигли што бржи успех. Велики губици немачке морнарице у току ових операција (3 крстарице, 10 разарача и 8 подморница) знатно су ослабили њену борбену вредност, што је имало негативан утицај на доцније поморске операције на Атлантику, као и у Бици за В. Британију.

Британска ратна морнарица није у овим операцијама дала очекиване резултате. Изненађена немачким нападом, она није успела да спречи извршење немачког десанта у Норвешкој, упркос ангажовању три поморске ескадре домаће флоте (Home fleet) и деветнаест подморница. Покушај ове флоте да нападом уништи немачке поморске снаге у Бергену и Тронјему завршио се неуспешно, благодаречи немачким ваздушним нападима који су је принудили на повлачење даље од норвешке обале. Међутим, у току напада британске флоте на немачку десантну ескадру у заливу Нарвик, где није могла да дејствује немачка авијација, у току 10 и 13 априла уништено је свих 10 немачких разарача и 1 подморница.

Мада је британска флота била много надмоћнија од немачке, ипак она — због снажног дејства немачке авијације — није била у стању да успешно оперише у зони Скагерака, Категата и у територијалним водама Средње и Јужне Норвешке и да тамо пресече немачке поморске комуникације, тако да је дејство у тим водама препуштено британској авијацији и подморницама. (Ни британске подморнице, и поред успешног дејства, нису успеле да јаче угрозе или пресеку немачки поморски саобраћај у данским и норвешким водама.) Она је у току извршења десантних операција у Норвешкој, уз садејство француске ратне морнарице — упркос сталних напада немачке авијације и повремених напада немачких бојних бродова и подморница — успешно вршила поморски транспорт, поморско осигурање, евакуацију савезничких трупа и подржавала десантне трупе код Нарвика, док је ова подршка код Андалнеса и Намсоса због дејства немачке авијације била недовољна.

Улога авијације. У току рата у Норвешкој знатно је порасла улога авијације у комбинованим, копненим и поморским операцијама, а нарочито значај ваздушне надмоћности. Међутим, Западни савезници су потцењивали значај и утицај авијације на ток операција на мору и копну и полагали претеране наде у пав артиљерију на копну и бродове, прецењујући могућности дејства, иначе бројно слабе, бомбардерске авијације на немачке аеродроме на копну.

Немачка авијација одиграла је одлучујућу улогу у операцијама, пружајући врло добру подршку и ваздушну заштиту немачкој морнарици и копненим трупама. Она је држала савезничке трупе, авијацију и ратну морнарицу под сталном претњом ваздушног напада и успешно дејствовала противу савезничких комуникација и десантних база. Приликом немачког напада на Данску и Норвешку (9 априла) није вршила нападе на аеродроме у циљу извојевања ваздушне превласти (то и није било потребно, с обзиром на врло слабу противничку авијацију), већ је одмах почела да штити и подржава десантне снаге. Ваздушни напад на британску флоту западно од Бергена, 9 априла,

претставља прву битку у ратној историји између авијације и ратне флоте која се завршила победом авијације, јер је ратна флота била принуђена на повлачење, уз губитак три оштећене крстарице и 1 потопљен разарач. Поред тога, немачка авијација је успешно спречавала савезничке десанте код Харстада, Намсоса и Андалснеса, где није било немачких копнених снага.

Пошто су приликом напада на савезничку ратну флоту постигнути слаби резултати, и поред употребе највећих бомби (500—1.000 кг), појавила се потреба за торпедном авијацијом, коју Немачка није имала. Благодарећи брзом поседању и организацији данских и норвешких аеродрома, немачка авијација је већ 9 априла могла да дејствује са данских, а 10 априла и са норвешких аеродрома, што је знатно олакшало извршење њених задатака у току даљих операција.

Немачка транспортна авијација, поред учешћа у ваздушним десантима на дан 9 априла, првенствено је коришћена за дотур појачања, наоружања, муниције и хране за десантне трупе, нарочито оне код Тронјема и Нарвика. За ово је употребљено око 350 транспортних авиона Ју-52 и око 150 хидроавиона. У току 9 априла спуштено је код Осла 3.000 људи и 4.000 тона материјала, с тим што је слетање авиона вршено у интервалима од 30 секунди. У времену од 9—30 априла 582 транспортна авиона извршили су 3.018 летова и том приликом транспортовали делове двадесет и једног батаљона, девет штабова и више брдских батерија. То је био дотада највећи ваздушни транспорт у ратној историји.

Савезничка авијација није била у могућности да изрази већи утицај на норвешке операције, с обзиром на мали број авиона који је могао дејствовати са удаљених база у В. Британији, док се норвешки аеродроми нису могли употребити због близине база немачке авијације и њене апсолутне надмоћности. Напади британских бомбардера на немачку ратну флоту и аеродроме у Данској и Норвешкој нису дали веће резултате, с обзиром на мали број бомбардера који су могли достићи ове удаљене циљеве, на немогућност ловачке авијације да прати бомбардере, као и на јаку ЦАО ових циљева. Поред тога, тадашња тактика и техника бомбардовања из ваздуха нису биле довољно усавршене. Услед великих губитака при дневном бомбардовању прешло се на ноћне нападе, који су дали слабе резултате због несавршене навигације и недовољног ратног искуства. Британска морнаричка авијација, заузета битком за Атлантук, учествовала је у овим операцијама повременим ангажовањем 1—3 носача авиона, чији су авиони, поред плав заштите флоте и десантних транспората, успешно сарађивали у ЦАО десантних база. Међутим, ови се авиони, услед својих тактичко-техничких особина и малог рејона дејства, нису могли употребити за подршку десантних трупа.

Савезничка авијација, због своје слабости и недостатка база, није била у могућности да осигура ваздушну надмоћност и подршку у овим операцијама, што је био један од главних узрока савезничких неуспеха.

Улога ваздушно-десантних трупа. У току операција у Норвешкој Немци су први пут употребили ваздушнодесантне трупе за извршење тактичких задатака (савезничке експедиционе снаге у Норвешкој нису уопште имале ових трупа у своме саставу). Приликом напада на Данску и Норвешку, 9 априла 1940, немачке трупе су успешно извршиле шест одвојених ваздушних десаната ради заузимања пет аеродрома и једног важног моста. Том приликом ангажован је један батаљон падобранаца и пет пешадиских батаљона. Ваздушнодесантне трупе, које су биле пуштене на аеродроме Осло и Ставангер, заузеле су у току 9 априла градове Осло и Ставангер и тиме замениле поморско-десантне трупе. У току даљих операција ваздушнодесантне трупе су употребљене за појачање снага код Тронјема и Нарвика. Том приликом у Нарвик је пребачено: један падобрански батаљон, две планинске чете и једна планинска батерија, а у Тронјем: два штаба дивизије, три пешадиска пука, два пионирска батаљона, две пт чете, једна планинска батерија и особље за поседање обалских батерија. Једна падобранска чета спуштена је у дубоку позадину код Довреа са задатком да заузме железнички чвор, али су је норвешке трупе опколиле и заробиле. Приликом наступања друге планинске дивизије од Тронјема ка Бодеу спуштена су мања одељења падобранаца у циљу заузимања важних објеката у савезничкој позадини.

Тактика обостраних армија. Немачка тактика била је супериорнија од савезничке. При извршењу десанта и заузимању многобројних, уских и дугачких норвешких залива, немачка десантна флота избегавала је њихово фронтално форсирање, да би избегла снажну ватру обалских батерија. Напротив, обалска одбрана је изманеврована обухватним и обалским акцијама десантних трупа, које су искрцаване ван зоне дејства обалских батерија, и то уз снажну подршку авијације и десантне флоте. На овај начин извршен је десант у Ослу, Кристијансанду и Бергену, док је обалска одбрана Ставангера савладана ваздушним десантом у позадини и заузимању града и луке дејством са копна из позадине.

По извршењу десанта Немци су из мостобрана упутили ка унутрашњости моторизоване лаке колоне, које су, уз подршку авијације, брзо надирале дуж комуникација, док су планинске јединице обилазиле и изманевровале са фронта несавладиве отпоре. Немачко надирање од Осла ка северу и северозападу вршено је мањим здруженим одредима; који су били погодни за вођење самосталних операција. На челу ове колоне обично је наступао један моторизовани батаљон (пешадиски или планински утоварен на аутомобилима), коме је било придато неколико лаких тенкова, пт оруђа и бадача, као и пионирске екипе за отклањање запрека.

Немачке трупе избегавале су фронталне нападе на савезничке запречне положаје дуж комуникација и пролаза у планинском земљишту, већ су их обарале обухватима и обиласцима мањих јединица (планинске или ваздушно-десантне). У исто време јаки ваздушни и артиљериски напади са фронта ломили су морал браниоца, натерујући га да напусти положај без јаче борбе. Лаки тенкови, оклопни ауто-

мобили и моторизоване трупе водиле су борбу на путевима и у њиховој непосредној близини, док су планинске трупе дејствовале нормално ван путева — на крилима борбеног поретка — вршећи офанзивне маневре и заштиту бокова и позадине немачких трупа. Авијација је вршила припрему и подршку сваког напада, који се изводио само дању (ноћних напада уопште није било).

Савезничка тактика није дошла до јачег изражаја углавном због бројно слабијих снага (изузев код Нарвика), због недостатка тенкова и тактичке авијације, као и због недовољне артиљерије, планинских трупа, пав топова, аутоматских оруђа, планинске опреме, моторних возила, итд., иако је планинско земљиште Норвешке нудило Савезницима врло повољне услове за извођење одбране и запречавање комуникација, дуж којих су углавном и вођене борбе. У овом погледу нарочито је интересантна задржавајућа одбрана у циљу спречавања немачког продирања од Осла кроз Гудбрандсдал и остале долине, у времену од 18—30 априла. Тамо су норвешке и британске трупе обилно примениле запречавање — нарочито запреке од камена — и рушење комуникација. Међутим, Савезници нису предузимали никакве мере за паралисање маневра немачких јединица преко планинског земљишта, тако да су, и поред повољних услова за одбрану, били приморани да врло брзо напуштају ове природно јаке планинске положаје.

Тактика савезничких трупа код Нарвика нарочито је карактеристична по својој неодлучности, спорим и недовољно енергичним дејствима. Слабе немачке снаге у Нарвику, одвојене планинским земљиштем и простором од осталих својих снага, претстављале су погодан циљ за комбиновани савезнички напад са копна, мора и ваздуха и за извођење обухватног маневра ради њиховог окружења. Међутим, савезничке снаге, иако пет пута надмоћније, нису успеле да у периоду од 20 априла до 27 маја 1940 заузму Нарвик нити да отеску немачке трупе од Шведске, одакле је долазило њихово снабдевање. Уместо ширег обухвата и окружења Нарвика, савезничке трупе вршиле су фронтално потискивање немачких јединица са севера и запада ка Нарвику, док је правац за Шведску остао отворен. Одлагањем напада на Нарвик скоро за два месеца изгубљено је драгоцено време, првенствено због неодлучности командовања и методичности припрема, иако то није било потребно, с обзиром на тешку ситуацију немачких трупа, које су 18 априла добиле наређење за повлачење ка југу у случају потребе. Извођење напада 28 маја такође није било ефикасно, нарочито на крилима, тако да Немци нису ни окружени ни уништени, него су чак успели да се уредно повуку источно од Нарвика на јаке планинске положаје код Хундалена, где су остали до краја операција.

*

Треба нарочито истаћи да рат у Норвешкој није настао услед Хитлеровог авантуристичког подухвата, као што су то тврдили неки војни писци, већ као природна последица немачких освајачких тежњи

и благовремених и методичних ратних припрема. Крајњи резултат овог рата је немачка победа, која се завршила окупацијом Данске и Норвешке и евакуацијом савезничких трупа из Норвешке. То је била друга немачка победа, а први пораз Западних савезника у Другом светском рату. При оцени ове операције треба имати у виду да она претставља диверзију у односу на немачку офанзиву на Западном фронту 1940, која је ангажовала главне савезничке снаге и тиме била један од главних узрока за њихов пораз у Норвешкој. Међутим, искуства из ових десантних операција знатно су допринела успешном извођењу доцнијих савезничких десантних операција у Северној Африци, Сицилији, Италији, Нормандији и Пацифику.

САСТАВ И ЈАЧИНА I ЕШЕЛОНА ДЕСАНТНИХ СНАГА

Први ешелон немачких снага за напад на Данску

Ваздушнодесантне снаге:

	Приближно бројно стање десантних група
1) Десантна група Вордлингборг (1 падобранска чета) — — — —	150
2) Десантна група Олборг (1 вод падобранаца и 1 пешадиски батаљон) — — — — — — — — — —	850
3) Десантна група Есбјерг и Оксбоел (1 ваздушнодесантна чета) —	200
Свега: 1.200	

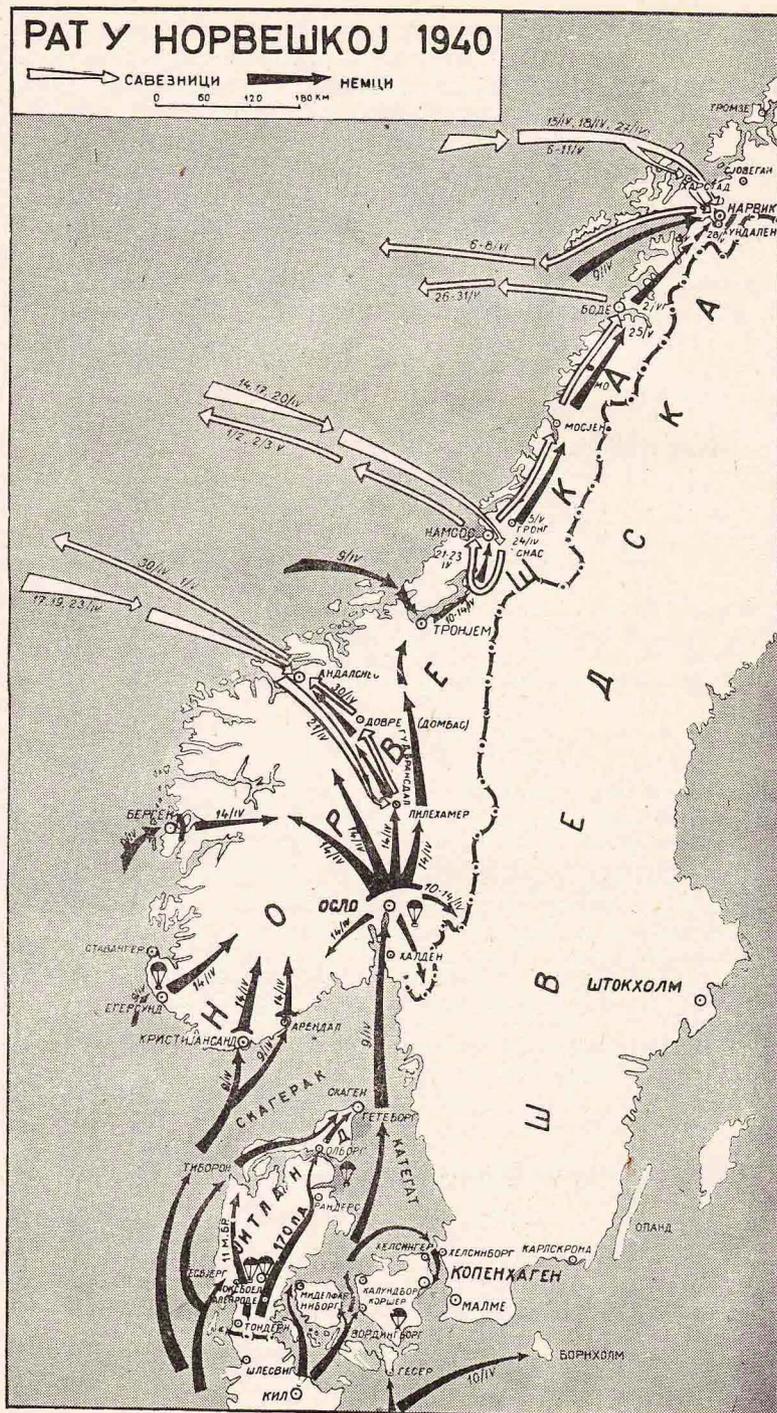
Поморскодесантне снаге:

1) Десантна група Копенхаген (1 стари бојни брод и 2 транспортна брода) — — — — — — — — — —	800
2) Десантна група Гесер (2 транспортне скеле) — — — — — — — — — —	1.000
3) Десантна група Корсер (1 стари бојни брод, 6 рибарских бродова, 3 миноловца и 1 транспортни брод) — — — — — — — — — —	600
4) Десантна група Ниборг (1 транспортни брод) — — — — — — — — — —	200
5) Десантна група Миделфарт (1 командни брод, 3 миноловца, 2 стражарска брода, 2 чистача мина и 2 реморкера) — — — — — — — — — —	800
6) Десантна група Есбјерг (1 командни брод, 1 флотила миноловаца, 1 флотила чистача мина и 1 претстражарска флотила) — — — — — — — — — —	—
7) Десантна група Тиборон (1 флотила миноловаца и 1 флотила чистача мина) — — — — — — — — — —	—
Свега: 3.400	
УКУПНО: 4.600	

Први ешелон немачких снага за напад на Норвешку

Ваздушнодесантне снаге:

1) Десантна група Осло (2 чете подморница, 2 пешадиска батаљона и 1 чета пионира) — — — — — — — — — —	2.000
2) Десантна група Ставангер (1 чета падобранаца, 2 пеш. батаљона и пав јединице) — — — — — — — — — —	1.850
Свега: 3.850	

Поморскодесантне снаге:

1) Десантна група Осло (1 бојни брод, 2 крстарице, 3 торпиљарке, 8 чистача мина и 2 помоћна брода) — — — — —	2.000
2) Десантна група Кристијансанд (1 крстарица, 3 торпиљарке и 7 брзих чамаца) — — — — —	1.100
3) Десантна група Егерсунд (4 миноловца) — — — — —	150
4) Десантна група Берген (3 крстарице, 2 торпиљарке и 5 брзих чамаца) — — — — —	1.900
5) Десантна група Тронјем (1 крстарица и 4 разарача) — — —	1.700
6) Десантна група Нарвик (10 разарача) — — — — —	2.000
	<i>Свега:</i> 8.850
	УКУПНО: 12.700

Први ешелон савезничких снага за напад на Норвешку

1) Поморскодесантна група Андалнес (4 крстарице и 2 разарача)	1.600
2) Поморскодесантна група Намсос (3 крстарице, 3 разарача и 2 путничка брода) — — — — —	2.166
3) Поморскодесантна група Нарвик (1 ратни брод, 2 крстарице, 9 разарача и 3 транспортна брода) — — — — —	3.000
	<i>Свега:</i> 6.766

НАПОМЕНА: I ешелон образовале су три британске бригаде, док су француске трупе у јачини око 7.000 — предвиђене за I ешелон — искрцане у II ешелону.